

JÁSZ DEZSŐ

A KASSAI SZÉP NAPOK

Aki csehszlovákiai lapokat olvas, annak bizonyára nem kerülte el a figyelmét, hogy már nagyban folyik a *Sajtónap* előkészítése, ami — ez évben — egybeesik a csehszlovák kommunista sajtó ötvenedik születésnapjával. Nem tudnám megmondani: hány kommunista újság jelent meg 1920-ban Csehszlovákiában, csak arra emlékszem, hogy *Szlovenszkóban* öt ilyen lap látott napvilágot, köztük a *Kassai Munkás*, amely elsőként állt át a csehszlovákiai munkáslapok közül a Kommunista Internacionálé irányvonalára.

1

A *Kassai Munkás*-t Botka Ferenc emelte ki a feledés homályából. Diószegi Andrásnak, Illés Lászlónak és József Farkasnak is jelentős része van abban, hogy ma már nincsenek „fehér foltok” a lap történetében. De talán mégsem esik kifogás alá, ha — a rend kedvéért — előrebocsátom a következőket:

A *Kassai Munkás* eredetileg hetilap volt; 1920. február 15-én alakult át napilappá. A szerkesztés szálai — kezdetben — Surányi Lajos kezében futottak össze. Ő volt a lap felelős szerkesztője. A belpolitikai rovatot Fried Jenő vezette, az irodalmi mellékletért Mácza János volt felelős. Én a helyi rovatot vezettem. Seiden Ármin írt ugyan héba-hóba egy-egy cikket, de nem tartozott a lap kötelékébe. Ez Goldhammer Gézára is áll, ami a lap fennállásának első korszakát (szóval az 1922 előtti helyzetet) illeti.

Surányi Lajos az áprilisi nemzetgyűlési választások alkalmával képviselő lett, ezért többet tartózkodott Prágában, mint Kassán. Távollétében Gyetvai János szerkesztette a lapot (ő március elején kapcsolódott be a szerkesztőség munkájába).

Gyetvai Jánost május végén kiutasították Csehszlovákiából. Utódja Háy László lett (aki kifelé a kiadóhivatal alkalmazottjaként szerepelt). Amikor Surányi Lajos kivált a szerkesztőségből, Mácza János neve került a lapra felelős szerkesztőként. Ezzel azonban csak látszólag változott a helyzet: a lap politikai irányvonalaért továbbra is Háy László volt felelős a pártvezetőséggel szemben. V. I. Lenin kiemeli a Párizsi Kommunélnak kapcsolatban, hogy a közhivatalnokok fizetése — a Kommuné idején — nem lehetett magasabb a munkások átlagos jövedelménél. Ezt a megoldást tartottuk szem előtt mi is, amikor úgy döntöttünk, hogy a lap belső munkatársainak havi fizetése nem haladhatja meg a nyomdász munkások keresetét.

A *Kassai Munkás* az első magyar nyelvű kommunista napilap volt (az európai kontinensen) a Tanácsköztársaság leverése után. 1921-ben — amikor a Csehszlovákiai Kommunista Párt hivatalos magyar nyelvű közlönye lett — 25 000 példányban jelent meg. Ez akkoriban óriási példányszám volt.

2

Milyen szempontokhoz igazodott a szerkesztőség tevékenysége?

Stratégiai célunk a *szocialista átalakulás* volt. Nyíltan lándzsát törtünk a III. Internacionáléhoz való csatlakozás mellett, ami egyértelmű volt számunkra az önálló — egységes — kommunista párt megalakításával. Ezért azon voltunk, hogy „balra toljuk” a lapot. Ez az igyekezetünk eredménnyel járt, sőt mi több, a kezdet nehézségein hamarabb átestünk, mint hittük: három hónap múlva, amikor Gyetvai János került a szerkesztőség élére, a marxizmus lett az unalkodó szellemi irányzat a

lapnál. Természetesen nagy súlyt helyeztünk arra is, hogy minél változatosabbá tegyünk a lapot (tartalmilag és műfajilag egyaránt).

A lenini álláspont szerint, az a munkáslap, amelynek hasábjai nem hozzáférhetőek a dolgozók számára, „fityinget sem ér”. Azt hiszem: nekünk sikerült elkerülnünk ezt a hibát. A *Kassai Munkás* már 1920-ban széles társadalmi levelezői hálózattal rendelkezett, amely egész Szlovenszkóra, sőt Podkarpatska Rusra — Kárpátaljára — is kiterjedt. (Kárpátaljáról — Zsatkovics Gergely királyságából — Illés Béla küldte a legtöbb tudósítást. Minden héten legalább hármat vagy négyet. Ezt azért jegyzem meg, mert ezeket a tudósításokat — amelyek között nyúl farknyi cikkek is vannak — név nélkül hoztuk. Valószínűleg ezért nem jelentek még meg kötetben. Ideje volna már pótolni ezt a mulasztást.) V. I. Lenin elvárta a munkáslapoktól azt is, hogy foglalkozzanak „a munkások mindennapi életével, az őket érdeklő kérdésekkel”. Ami a *Kassai Munkás*-t illeti, a munka harcterének eseményei nagyon széles teret foglaltak el a lap hasábjain. Sok vitára adott már okot az irodalmi berkekben az a felfogás, amely a „népi” írók érdemének tudja be a szociográfiai mozgalmat. Diószegi Andrásnak igaza van: *ennek az irányzatnak a gyökerei sokkal mélyebbek*. Azt hiszem: a *Kassai Munkás*-ban 1920—22-ben megjelent szocialista riportok is szolgáltatnak néhány adatot a kérdés tisztázásához.

A magyarországi viszonyokat állandóan figyelemmel kísérte a *Kassai Munkás*. Ez sok — éles — vitát váltott ki a Keresztényszocialista Párttal, amelynek szemében Horthy-Magyarország a „rend bástyája” volt. A keresztényszocialisták „magyar-ellenes”, „hazafiatalan” magatartásnak minősítették az emigráns magyar kommunisták Horthy-ellenes álláspontját. Persze ez nem akadályozott meg bennünket abban, hogy újból és újból szóvá tegyük a fehérterror rémségeit. Emiatt — egy ízben — a rendőrséggel is meggyűlt a bajunk.

Kassai vendégszereplésemet egy (másfél íves) Horthy-ellenes röplap kiadásával kezdtem, amelyet egy eperjesi nyomda állított elő (5000 példányban). A vállalkozásnak nagy sikere volt: a munkások egymás kezéből kapkodták a röplapot. (Ehhez bizonyára hozzájárult az is, hogy a polgári újságok következetesen hallgattak a fehérterrorról. Egy óra elteltével megváltozott a kép: a detektívek a „rikkancsokat” egytől egyig letartóztatták, azon a címen, hogy „nincs hatósági engedélyük a röplap utcai terjesztésére”... (Ami a rendőri önkényt illeti, a *naša republika* a korlátlan lehetőségek hazája volt).

A Horthy-fasisztáknak az volt a célja, hogy visszaszerezzék a kettős monarchia összeomlása után elveszített területeket. Főleg a Felvidékre vásott a foguk. A Csehszlovákia elleni irredenta aknamunka 1920 nyarán oly nagy méreteket öltött, hogy a csehszlovák vezérkar nem zárta ki a Horthy-hadsereg fegyveres beavatkozásának a lehetőségét sem.

Az osztályharc szempontjából az akkori idők legfontosabb kérdése a *munkás-egység* volt. A balszárny felülkerekedése a szociáldemokrata párton belül (mind Szlovenszkóban, mind Ruszinszkóban) kedvező feltételeket teremtett a magyar revíziós törekvések elleni harc számára; a balratolódás arányában erősödtek a kapcsolatok is a cseh munkássággal. A Kommunista Párt megalakulása egyre jobban előtérbe került. A *Kassai Munkás*-nak jelentős része volt abban, hogy a szlovenszkói magyar munkások megismerték az *ellenforradalom természetrajzát*.

3

Sokan leszögezték már, hogy a *Kassai Munkás* a haladó magyar irodalom fontos tűzhelye volt a Tanácsköztársaság leverése után. Ez igaz. De sietek hozzátenni, hogy nem szorítkoztunk a száműzetésben élő haladó magyar írók — Barta Lajos, Gábor Andor, Illés Béla, Hidas Antal, Juhász Andor, Kassák Lajos, Révész Béla és mások — népszerűsítésére, hanem mindent elkövettünk, hogy egyúttal a haladó cseh írók műveit is hozzáférhetővé tegyük a szlovenszkói magyar munkások számára. Petr Bezruč, Karel Čapek, Jaroslav Hašek, Antonín Maček, Michal Marek, Jaroslav Seifert és Jiří Wolker a *Kassai Munkás* hasábjain szólaltak meg először magyarul.

Nem túlzás azt állítani, hogy a cseh—magyar kulturális közeledés alapjait a *Kassai Munkás* fektette le a magyar proletárdiktatúra megdöntése után. Nagy súlyt helyezett a szerkesztőség az olvasók nemzetközi — irodalmi — tájékoztatására is. Ezt többek közt — Gyemjan Bednij, Maxim Gorkij, Walt Whitmann, Martin Andersen-Nexö, Henri Barbusse, Romain Rolland és Ernst Toller cikkei bizonyítják. Vladimir Majakovszkij szintén a *Kassai Munkás*-ban jelent meg először magyar nyelven. Ez a kezdeményezés annál inkább figyelmet érdemel, mert egyetlen magyar nyelvű világnézeti folyóirat sem jelent meg a húszas évek elején Szlovenszkóban.

A szocialista világirodalom népszerűsítése Mácza Jánosnak szívügye volt. De kivette a részét ebből a munkából Fried Jenő is, aki Besztercebányáról került Kassára. Még nem volt egészen huszonegy éves, amikor bekapcsolódott a szerkesztőség tevékenységébe. Kitűnő újságíróként lépett ki — 1920 elején — az ismeretlenség homályából. Hat idegen nyelven beszélt: oroszul, németül, angolul, franciául, csehül és szlovákul. Tőle származik Karel Čapek *A rovarok élete* c. darabjának nyersfordítása is. (Az irodalmi változat Mácza János műve.) A darab hónapokon át szerepelt a kassai Proletkult-rendezvények műsorán, de színre került a Nemzeti Színházban is.

4

Mácza János a kassai éveket „élete legszebb szakaszának” tartja. Ez velem is így van, pedig sok országban megfordultam szlovenszkói vendégszereplésem óta. Több mint két évet töltöttem a Hernád partján; egy pillanatig sem éreztem magam idegennek a szlovák, cseh és ruszin elvtársak között, akikkel közösen építettük a szocializmus hadállásait Csehszlovákiában. Mi sem érthetőbb: *elsősorban kommunisták voltunk, ők is, mi is*. Nem ismertünk sem nyelvi, sem nemzetiségi különbséget; így nagyon jól kijöttünk egymással.

Szeretnék hozzátenni valamit ehhez a kérdéshez. Mi tagadás: nem egy elképzelésünk papírkosárba került az utolsó fél évszázad során. Az élet — sokszor — rajtunk is kifogott. De renegát, áruló egy sem akadt a magyar kommunisták között, akik — 1920-ban — ott álltak a *Kassai Munkás* bölcsőjénél. Ami engem illet, ennek a ténynek legalább oly jelentőséget tulajdonítok, mint annak a négy-ötszáz cikknek, amit az 1920—22-es években a lapba írtam.